

การศึกษาระบบการผลิตยางพาราของเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บริเวณลุ่มน้ำชีจังหวัดขอนแก่นมุ่งศึกษาถึง การตัดสินใจปลูก หรือทำการผลิต รวมถึงรูปแบบวิธีการผลิตเพื่อเชื่อมโยงกับสภาพระบบการผลิตยางพาราบริเวณลุ่มน้ำชี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระบบการจัดการผลิตยางพาราและวิถีชีวิตของเกษตรกรที่ผลิตยางพาราบริเวณลุ่มน้ำชีในจังหวัดขอนแก่น วิธีการศึกษาแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ 1)การวิจัยเอกสาร และ2)การวิจัยภาคสนาม ผลการศึกษาจากเอกสารพบว่ารัฐบาลไทยได้มีการออกพระราชบัญญัติควบคุมยาง พ.ศ.2581 ครอบคลุมการปลูกยาง, การขออนุญาตทำยาง, การค้ายาง และมียางในครอบครอง, การนำเข้า และส่งออกยาง, เจ้าพนักงาน (ยาง) ประจำท้องที่, ผู้ตรวจสอบยาง และแบบพิมพ์ ตลอดจนค่าธรรมเนียมการจัดเก็บ รัฐบาลไทยได้จัดตั้งสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง (สกย.) ในปี พ.ศ.2503 ภายใต้การดำเนินงาน “นโยบายพิเศษ” เพื่อให้ความช่วยเหลือ เจ้าของสวนยาง ในด้านต่างๆ และการปลูกยางพาราในภาคอีสานเริ่ม พ.ศ. 2521 โดยทดลองปลูกในนิคมสร้างตนเอง 3 แห่งคือ ที่จังหวัดหนองคาย สุรินทร์ และบุรีรัมย์ มีการขยายพื้นที่ปลูกยางอยู่ 2 ช่วงคือ พ.ศ. 2532 ผ่านโครงการอีสานเขียว และ พ.ศ. 2546 ในโครงการแก้ไขความยากจน (โครงการยาง 1 ล้านไร่) มีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการผลิตยางพาราทั้งภายในและนอกประเทศ สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง (สกย.) มีบทบาทสำคัญที่ทำงานกับเกษตรกรโดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทการส่งเสริมการปลูก การถ่ายทอดเทคโนโลยีและความรู้การผลิตและจัดการ เมื่อเปรียบเทียบสภาพความเหมาะสมของการปลูกยางพาราที่ สกย.ได้รายงานกับพื้นที่ภาคอีสาน บริเวณลุ่มน้ำชี และพื้นที่ศึกษา พบว่าพื้นที่ทั้งหมดนั้นมีศักยภาพเพียงพอต่อการผลิตยางพารา ยกเว้นแถบบริเวณที่เป็นหินดาน ประเภทของเกษตรกรในภาคอีสานจะคล้ายกันเกือบทุกพื้นที่ (ด้านเวลา, ขนาดพื้นที่ และการส่งเสริม) เพราะการปลูกยางพาราส่วนใหญ่อยู่ภายใต้โครงการของภาครัฐ ปัจจัยหลักที่ทำให้เกษตรกรรุ่นแรก (ปลูกปี 2532) ตัดสินใจปลูกยางพาราคือขนาดพื้นที่ถือครองเพราะเมื่อมีพื้นที่มากก็สามารถแบ่งปลูกยางพาราได้บางส่วน สาเหตุเพราะเกษตรกรไม่แน่ใจว่าปลูกยางแล้วจะสามารถเก็บผลผลิตได้หรือไม่ ส่วนเกษตรกรที่ปลูกหลัง (2546) ปัจจัยหลักคือแรงจูงใจ (Motive) ที่เห็นเกษตรกรรุ่นแรกสามารถสร้างรายได้เป็นจำนวนมาก สำหรับข้อจำกัดของการผลิตยางพารานั้นมี 3 อย่างคือ 1)ที่ดิน เพราะพื้นที่ปัจจุบันนี้มีจำนวนจำกัดเกษตรกรไม่สามารถขยายที่ปลูกได้ 2)แรงงาน ปัจจุบันแรงงานนั้นเพียงพอต่อการผลิตต่ออนาคตนั้นมีทิศทางที่จะขาดแคลนเพราะแรงงานรับจ้างส่วนใหญ่ได้สร้างสวนยางของตนไว้เมื่อสามารถกรีดยางได้ก็จะเลิกรับจ้าง ส่วนเจ้าของสวนยางเก่านั้นก็ขาดแรงงานในส่วนนี้ และ3)การตลาด สหกรณ์เป็นกลไกติดต่อการขายผลผลิตให้กับเกษตรกร แต่เกษตรกรหรือสหกรณ์เองไม่ได้เป็นกลไกในการกำหนดราคาของผลผลิตของตัวเอง สำหรับการปลูกยางร่วมกับพืชอื่นระหว่างต้นยางอายุน้อย (1 – 4 ปี) ของเกษตรกร

มีการปลุก ร่วมกับ มันสำปะหลัง ต้นกล้วย และพืชผักสวนครัว และการพึ่งพาอาหารของเกษตรกร ชาวสวนยางเป็นการพึ่งพาจากภายนอกเป็นหลัก เมื่อเกษตรกรมีรายได้อัปชันเกษตรกรจะให้ความสำคัญกับระบบสุขภาพตัวเองมากขึ้น สำหรับข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาต่อไปคือ ปัจจุบันเกษตรกรมั่นใจกับรายได้จากยางมีเสถียรภาพพอต่อที่จะซื้ออาหารกินได้ แต่หากราคาผกผันเกษตรกรจะมีการเตรียมตัวรับมือกับสถานเช่นไร นอกจากนี้ประเด็นเรื่องสุขภาพก็เป็นเรื่องที่ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเพราะ เกษตรกรใช้เวลาอนช่วงกลางคืนน้อยมากซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวมีผลกระทบต่อสุขภาพหรือไม่ ประเด็นเหล่านี้ควรที่จะมีการศึกษาเพิ่มเติมในลำดับต่อไป